

อนุชา พิมพ์ศักดิ์. **ตำนานพระเจ้าห้าพระองค์: โครงสร้าง เนื้อหา และบทบาทในสังคมไทย.** (๒๕๕๐).

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์: รองศาสตราจารย์ ดร.ศิราพร ณ ถลาง

วัตถุประสงค์: ๑. เพื่อศึกษาและรวบรวมตำนานพระเจ้าห้าพระองค์ฉบับลายลักษณ์ในประเทศไทย
๒. เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบโครงสร้างและเนื้อหาของตำนานพระเจ้าห้าพระองค์ฉบับต่าง ๆ
๓. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตำนานพระเจ้าห้าพระองค์กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของ
ไทย

สมมติฐาน: ตำนานเกี่ยวกับพระเจ้าห้าพระองค์เป็นคติความเชื่อในพุทธศาสนาซึ่งมีปรากฏอยู่ในทุกภาคของ
ประเทศไทย ตำนานเกี่ยวกับพระเจ้าห้าพระองค์ในภาคต่าง ๆ มีโครงสร้างคล้ายกันแต่มีรายละเอียดบางส่วนที่ต่างกัน
นอกจากนี้ตำนานเรื่องนี้ยังมีความสัมพันธ์กับความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ศิลปกรรม และการเมืองการปกครองใน
สังคมไทยด้วย

บทคัดย่อ: วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมตำนานพระเจ้าห้าพระองค์สำนวนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม
ไทยและมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาอนุภาค แบบเรื่อง และโครงสร้างของตำนานพระเจ้าห้าพระองค์ รวมถึงวิเคราะห์
บทบาทของตำนานพระเจ้าห้าพระองค์ที่มีในสังคมไทย ผู้วิจัยรวบรวมตำนานพระเจ้าห้าพระองค์ได้ ๓๓ สำนวนจาก
ภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย

ผลการศึกษาพบว่า ตำนานพระเจ้าห้าพระองค์ทั้ง ๓๓ สำนวนสามารถจัดได้เป็น ๓ แบบเรื่อง คือ
แบบเรื่องกาเผือก กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ คือ พระกุกสันโธ พระโกนาคมนะ พระกัสส
ปะ พระโคตมะ และพระศรีอาริย์เมตไตรย ที่มีมารดาคนเดียวกันคือแม่กาเผือก ก่อนที่จะมาจุติเป็นพระพุทธเจ้าใน
ภพถัดไป แบบเรื่องพระเจ้าห้าพระองค์ กล่าวถึงรายละเอียดประวัติของพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์แยกตามพระนาม
และแบบเรื่องกาเผือก-พระเจ้าห้าพระองค์ ที่เป็นการนำแบบเรื่องกาเผือกและแบบเรื่องพระเจ้าห้าพระองค์มากล่าว
รวมกัน โดยแบบเรื่องกาเผือกมี ๑๙ สำนวน ส่วนแบบเรื่องพระเจ้าห้าพระองค์มี ๑๐ สำนวน และมี ๔ สำนวนที่เป็น
แบบเรื่องกาเผือก-พระเจ้าห้าพระองค์ ในระดับอนุภาค พบว่าในตำนานแต่ละสำนวนมีรายละเอียดในอนุภาคที่แตก
ต่างกัน ซึ่งมีสาเหตุมาจากการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ การคัดลอก และวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ส่วนในระดับ
โครงสร้างพบว่าตำนานพระเจ้าห้าพระองค์มีการเรียงลำดับเหตุการณ์บนโครงสร้างหลักเดียวกันตามแต่ละแบบเรื่อง

บทบาทของตำนานพระเจ้าห้าพระองค์ในสังคมไทยพบว่ามี ๔ ด้านใหญ่ ๆ คือ บทบาททางด้าน
ประเพณีพิธีกรรม คือใช้ในการอธิบายที่มาของ ประเพณียี่เป็ง ประเพณีลอยกระทง ประเพณีไหลเรือไฟ ประเพณีได้
ประทีป และประเพณีทานตุ้ง, บทบาททางด้านไสยศาสตร์ มีการใช้คาถาพระเจ้าห้าพระองค์เป็นคาถาสำคัญในการ
ปลุกเสกและผูกเป็นคาถาอื่น ๆ หรือยันต์ต่าง ๆ รวมถึงมีอิทธิพลต่อการสร้างเครื่องรางของขลัง ทั้งพระเครื่อง ตะกรุด,
บทบาททางด้านศิลปกรรมซึ่งพบว่าทั้งจิตรกรรมฝาผนัง พระพุทธรูป และสถาปัตยกรรมสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันมีคติ
การสร้างเกี่ยวเนื่องกับตำนานพระเจ้าห้าพระองค์ และบทบาทด้านการเมืองการปกครองในอดีตมีการอ้างตัวเป็นพระ
ศรีอาริย์ซึ่งเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตเพื่อต่อต้านอำนาจรัฐ